

Norges vassdrags- og energidirektorat
Boks 5091 Majorstua
0301 OSLO

Trondheim, 21.12.2021

Deres ref.:201802490-17

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2021/13640

Saksbehandlere:
Roy Langåker, Vemund Jaren

Revisjon av konsesjonsvilkår for Ulla-Førre reguleringen – høring av revisjonsdokument

Miljødirektoratet vurderer at hensynet til anadrom fisk i Suldalslågen, Ulla, Førrevassåna, Tusso i Årdalsvassdraget, Kvilldalsåna og villreinstammen i Setesdal-Ryfylke er viktigste tema i vilkårsrevisjonen for konsesjonene under Ulla-Førre reguleringen. Oppsummert mener vi at følgende undersøkelser må suppleres og avbøtende tiltak tas inn i de nye reviderte konsesjonsvilkårene:

- I Suldalslågen og nedre del av Suldalsvatnet anbefaler Miljødirektoratet at det blir gjennomført en oppdatert utredning av Ulla-Førre reguleringens påvirkning på vanntemperatur. Vannkvalitet med fokus på vatnet fra Blåsjø og forsuringsskjemi var et sentralt tema under arbeidet med prøvereglementet. Det pågår fortsatt kalking av minstevannføringsslippet og vi anbefaler at en også utreder status for påvirkning på vannkvalitet med vekt på effekten av foreslåtte endringer i manøvreringsreglementet. Vi er ikke uenig i at Statkrafts forslag til å redusere de to pålagte "vårflommene" kan bidra til å øke temperaturen, men vi anbefaler at påvirkningen på temperatur og også vannkvalitet blir bedre kartlagt for å forstå påvirkningen bedre og kunne iverksette mest mulig målrettede tiltak.
- I Ulladalselva er periodevis utsatt for svært lave vannføringer, og vi anbefaler at det settes krav til at vannføringen i sommerhalvåret ikke blir lavere enn 2,0 m³/s og tilsvarende 0,7 m³/sek i vinterhalvåret.
- I Førreåna anbefaler vi at det settes krav til at vannføringen i sommerhalvåret ikke blir lavere enn 1,5 m³/s og tilsvarende 0,5 m³/sek i vinterhalvåret. Vi anbefaler videre at det blir utredet mulighet for at overløp i Blåsjø blir fordelt på flere vassdrag for å unngå negative effekter på Førreåna.
- I Tusso i Årdalsvassdraget anbefaler vi at det etableres et vannslipp for å unngå ekstremt lave vannføringer både sommer og vinter. Fram til en har etablert et tilfredsstillende kunnskapsgrunnlag vedrørende vannføring og vanddekt areal

anbefaler vi at det settes krav til at vannføringen om vinteren ikke blir lavere enn 0,2 m³/sek og 1 m³/sek om sommeren.

- **I Kvilldalsåna anbefaler vi at vannføringen i sommerhalvåret økes fra 0,5 m³/sek til minimum 0,8 m³/sek og at det settes et krav om vannføring på minimum 0,2 m³/sek i vinterhalvåret.**
- **Miljødirektoratet anbefaler at det settes vilkår om at det skal avsettes midler til et villreinfond. Dette er viktig for å kunne iverksette målrettede tiltak som ser flere reguleringer og andre menneskelige inngrep i sammenheng og med økonomiske bidrag fra flere parter.**

Vi viser til Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) sitt høringsbrev for høring av revisjonsdokument utarbeidet av Statkraft Energi as for Ulla-Førre reguleringa som påvirker Suldals-, Ulla-, Førre- og Årdalsvassdraget i kommunene Suldal, Hjelmeland og Bykle datert 5. august 2021. Revisjonsdokumentet er utarbeidet på bakgrunn av at NVE 14. november 2019 vedtok at konsesjonsvilkårene for Ulla-Førre reguleringen kan revideres. Utsatt høringsfrist ble gitt av saksbehandler i NVE.

Bakgrunn

For konsesjoner gitt etter vassdragsreguleringsloven og industrikonsesjonsloven er det lovhjemmel til å revidere konsesjonsvilkåra etter 50 år for konsesjoner gitt før 1992 og 30 år for konsesjoner gitt etter 1992. Revisjonstilgangen gir primært adgang til å sette nye vilkår for å rette opp miljøskader og ulemper som er oppstått som følge av utbyggingene. Ulla-Førre reguleringen ble fastsatt ved Kongelig resolusjon av 13. september 1974. Reguleringen medførte at større deler av feltene til Ullavassdraget, Førreåna, Suldalsvassdraget og deler av Årdalsvassdraget reguleres gjennom et omfattende tunell system, koblet til flere reguleringsmagasin med Blåsjø som hovedmagasin og flere pumpekraftverk. Alle vassdragene har elvestrekninger som er leveområde for laks og sjøaure, der Suldalslågen er det største laksevassdraget. I reguleringen inngår fem kraftverk der Kvilldal er hovedkraftverk med utløp til Suldalsvatnet. Dette vatnet går i hovedsak videre til Hylen kraftverk som har utløp til sjø i Hylsfjorden og ikke til Suldalslågen. I Suldalslågen er vannføringen regulert av eget manøvreringsreglement ved Osvad dam og sidevassdrag nedover dalen. Etter utprøving av to manøvreringsreglement fikk Suldalslågen og Kvilldalsåna nytt manøvreringsreglement ved kgl. res. 22. juni 2012. De fem kraftverkene innenfor reguleringen gir en midlere årsproduksjon på om lag 5 TWh. Kvilldal kraftverk kan levere 1240 MW og er Norges største kraftverk målt i effekt.

Miljødirektoratets vurdering

Miljødirektoratet vurderer at det er spesielt miljøforholdene for laks og sjøaure i Suldalslågen og Kvilldalsåna i Suldalsvassdraget, Mosåna som er sidevassdrag til Suldalslågen, Ullavassdraget, Førrevassdraget og elva Tusso i Årdalsvassdraget og leveområdet for villreinstammen i Setesdal-Ryfylke som er de viktigste tema i denne saken og vår høringsuttalelse er i all hovedsak rettet mot problemstillinger knyttet til dette. Når det gjelder øvrige naturforvaltningstema som er relevant i denne revisjonen viser vi til høringsuttalelsen fra Statsforvalteren i Rogaland.

Revisjonsrapporten og forhold til regional vannforvaltningsplan

Den nasjonale gjennomgangen av revisjonsobjekt (NVE-rapport 49/2013) viste at det er store nasjonale og regionale miljøverdier knyttet til Ulla-Førre reguleringen. Ved krav om minstevannføring tilsvarende Q95 sommer og vinter for vassdragene Ulla, Førreåna og Tusso ble det et såpass stort samlet krafttap at revisjonsobjektet ble plassert i kategori 1.2 – lavere prioritet. Rapporten presiserer at det antas at betydelige miljøforbedringer kan oppnås med vesentlig lavere krafttap.

De norske laksebestandene er under sterkt press fra flere påvirkningsfaktorer, noe som førte til at laksen i november 2021 for første gang kom på den norske Rødlista som nær truet. Utfra dette er det viktig at en reduserer kjente påvirkninger. Suldalsvassdraget har status som nasjonalt laksevassdrag og Suldalsvatnet er foreslått som nasjonalt storaurevassdrag.

De sterkt reguleringspåvirkede laksevassdragene Ulla og Førreåna som begge drenerer til Jøsenfjorden i Hjelmeland kommune har i dag ingen krav om vannslipp, det samme gjelder for Mosåna, sidevassdrag til Suldalslågen. Kvilldalsåna som renner ut i Suldalsvatnet i Suldal kommune har krav om vannslipp om sommeren, men ikke om vinteren. I Årdalsvassdraget er det den lakseførende strekningen Tusso som drenerer til Øvre Tysdalsvatn som er mest påvirket. Øvre Tysdalsvatnet er også registrert som storaurelokalitet med Tusso som sannsynlig gyteelv. Ulla-Førre utbyggingen påvirker leveområdet for villreinstamma i Setesdal-Ryfylke. Reguleringsområdet ligger i fjell og fjordlandskap med betydelige landskapsverdier. Området er mye brukt til friluftsliv og Den norske turistforeningen har etablert et turstinett og flere hytter i området.

I rapport 49/2013 blir det pekt på tiltakene:

- Minstevannføring i Ulla, Førreåna og Tusso i Årdalsvassdraget av hensyn til bestandene av laks og sjøaure.

I godkjent vassforvaltningsplan for Rogaland har følgende vannforekomster fått miljømål som kan medføre tap i kraftproduksjonen.

- Ulladalsåna nedre (035-49-R)

Frist for måloppnåelse om Godt Økologisk Potensial (GØP) er satt til 2033, jf. planens vedlegg 2.

Anadrom fisk

Suldalslågen i Suldalsvassdraget

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning har nylig klassifisert laksebestanden i Suldalslågen som moderat. Laksebestanden er nedskrevet en klasse på grunn av kultivering (VRL 2021). Suldalslågen har den nest høyeste gytebestanden av laks registret ved gytefisktelinger i Ryfylke (høsten 2020), men antall gytefisk i Suldalslågen er likevel lavt i forhold til elvearealet. Når gytebestanden i tillegg består av en betydelig andel fettfinneklippet laks med opphav fra smoltutsettinger, tilsier dette at bestanden av naturlig rekruttert laks i Suldalslågen er svakere enn nesten alle øvrige laksevassdrag i Ryfylke (Norce-LFI notat 2021). Tilsvarende undersøkelser viser at dette er en situasjon som har vært relativt stabil over flere år.

Miljødirektoratets mål er at reguleringsinngrepene ikke skal være større enn at bestander av laks og sjøaure i et vassdrag klarer å produsere mange nok smolt til å kunne gi grunnlag for et normalt høstbart overskudd. Reguleringen skal også i minst mulig grad gi negativ påvirkning på kvaliteten til smolten, utvandringen og utvandringstidspunktet. Det siste for å sikre en best mulig overlevelse under vandringen mot beiteområdene i havet. Derfor er det viktig at manøvreringsreglement i Suldalslågen inkludert vannføring, vanntemperatur, vannkvalitet og andre fysiske påvirkninger så langt som mulig sørger for et livsmiljø som gir grunnlag for en naturlig god smoltproduksjon av laks og sjøaure. I dag er det ikke slik, og det høstbare overskuddet i Suldalslågen er basert på store årlige utsettinger av laksesmolt (40 000). For å nå disse målene er tilnæringsmetodikken i miljødesign for regulerte laksevassdrag (NINA temahefte nr 52) et sentralt verktøy, og hovedtiltak kan være endringer i manøvreringsreglementet og fysiske tiltak. Statkraft er i gang med gjennomføring av en omfattende tiltaksplan i Suldalslågen som skal legge til rette for økt naturlig produksjon av ungfisk.

NINA gjennomførte en kartlegging og analyse av Suldalslågen i 2016 og 2017 som viste at skjulforhold for eldre ungfisk sannsynligvis er den største habitatflaskehalsen for lakseproduksjonen, og at begroing av mose samt avsetning av finsediment synes å være den viktigste faktoren som begrenser skjultilgangen til ungfisk. NINA konkluderer med at habitatforholdene kan utbedres gjennom mekanisk rensing av elvebunnen, samt utlegging av steingrupper (Foldvik & Pettersen 2017).

Basert på rapporten fra NINA ga Statkraft Norce LFI i oppdrag å lage en tiltaksplan for Suldalslågen med anbefalinger av områder for ripping for å øke skjulforholdene for ungfisk i Suldalslågen. De har vurdert at hele 40 % av elvearealet har forbedringspotensial og anbefales rippet (Sebastian Stranzl m. fl. 2021). Dette viser at ungfiskeproduksjonen kan økes vesentlig gjennom fysiske tiltak. Rapporten dekker ikke områdene ovenfor dammen ved Osvad, som også er en potensiell vandringsbarriere for opp- og nedvandring av gytefisk. I flere vestlandsvassdrag er innsjøer på lakseførende strekning standplasser for gytefisk fram til gyting, og utosen av innsjøene er ofte viktige gyteområder. Effekten av demning og vannføring på gyte- og

produksjonsforhold for ungfisk i området oppstrøms og nedstrøms dammen ved Osvad er ikke vurdert av Norce. Tilstanden for laks og sjøaure i alle sidevassdrag av en viss størrelse er vurdert i rapport fra Norce LFI i 2020 (Postler og Olsen Espedal 2020).

I revisjonsdokumentet viser Statkraft til at siste prøvereglement og dagens manøvreringsreglement i Suldalslågen av 22. juni 2012, har ført til lavere vekst hos ungfisk og høyere smoltalder hos laks. Det er beregnet at antall døgngrader er noe redusert. Statkraft skriver at en nedskalert flom vil redusere behovet for å tappe kaldt bunnvann fra Blåsjø og føre til at mindre kaldt vatn blir tilført Suldalsvatnet og dermed redusere nedkjølingseffekten i Suldalslågen om våren. Miljødirektoratet er enig med Statkraft i at det er behov for å vurdere tiltak for å unngå reduksjon i temperaturen i Suldalslågen i sommerhalvåret, men vi mener det er behov for en mer detaljert og oppdatert kartlegging av Ulla-Førre reguleringsens effekt på temperaturen i Suldalslågen og nedre del av Suldalsvatnet. I revisjonsdokumentet viser Statkraft til at fagmiljøa har satt redusert temperatur i sammenheng med den store vårflommen og manøvreringen av Suldalsvatnet som er nødvendig for å slippe flommen. Statkraft foreslår å redusere de to vårflommene i dagens reglement fra 200 m³/sek til 100 m³/sek, noe som vil øke kraftproduksjonen med over 10 GWh i tillegg til økte frihetsgrader i manøvreringen av kraftverkene.

Vi følger Statkrafts argumentasjon både vedrørende at en mindre flom fortsatt kan gi tilsiktet effekt på smoltutgangen og at dagens flommer ikke er store nok til å bevege bunnsbunnsstrat og fjerne bunnvegetasjon og øke hulromkapasiteten i bunnsbunnsstratet. Vi mener likevel at effekten av dagens manøvreringsreglement på temperaturen bør belyses bedre og mer presist vurdere hvilken effekt et redusert vårflomslipp vil ha på vanntemperaturen. Varigheten av flommene er i størrelsesorden to uker med oppstart 25. april. Dette er en mindre del av vekstsesongen og vi stiller spørsmål om hvilken effekt på temperatur og vekst vi kan forvente av Statkrafts foreslåtte endring. I Blåsjø ønsker vi at det gjøres en vurdering av variasjon i temperatur på ulike dyp gjennom året for bl. a. å kunne vurdere effekt av en eventuell overflatetapping. Vi viser også til at Statkraft skriver at økt kapasitet i kraftoverføring mellom Europa og spesielt til England fra 2021 (North Sea Link) vil styrke Ulla-Førre sin rolle for utveksling av kraft. Dette vil også føre til endring i kjøremønsteret til kraftverkene. En bedre dokumentasjon vil gi en bedre forståelse av reguleringspåvirkningen og et bedre grunnlag for å vurdere målrettede tiltak. På bakgrunn av dette anbefaler vi NVE å stille krav om tilleggsutredninger.

Suldalslågen fikk dagens manøvreringsreglement i 22. juni 2012 etter flere år med uttesting av to ulike prøvereglement. I arbeidet med å teste ut prøvereglement for Suldalslågen først på 2000-tallet var i tillegg til vannføring både vanntemperatur og vannkvalitet gjenstand for diskusjoner og undersøkelser. Vi mener det også er behov for å få enn oppdatert kartlegging av påvirkningen på vannkvaliteten i Suldalsvassdraget som er endret ved at relativt surt vann fra Blåsjømagasinet overføres til Suldalsvatnet. Redusert vannføring i Suldalslågen har ført til økte forsuringsproblemer, fordi restfeltet bidrar med surt vann som etter regulering utgjør en langt større andel av totalvannføringen ved høy vannføring enn tidligere. Suldalslågen med sideelver blir fortsatt kalket fra fire doseringsanlegg for å oppnå tilfredsstillende vannkvalitet for laks. Foreslått reduksjon av vårflommer vil øke det relative bidraget fra det sure restfeltet i smoltperioden. Endringen kan føre til episodisk mer marginal vannkvalitet og risiko for episodisk dødelig vannkvalitet i den sårbare livsfasen for laks (smoltifiseringsfasen). Da kan det oppstå

episoder med forhøyede verdier av labilt (giftig) aluminium som dagens kalkingsanlegg ikke klarer i å avgifte. Eksisterende kalkingstiltak evalueres årlig innenfor Miljødirektoratets tiltaksovervåking i kalkede laksevassdrag, sist rapportert i M-2182 2021. Vi anbefaler at NVE ber om at Ulla-Førres påvirkning på vannkvalitet med vekt på effekt av foreslåtte endringer i manøvreringsreglementet utredes.

Kvilldalsåna i Suldalsvassdraget

Kvilldalsåna er et sidevassdrag som drenerer til nedre del av Suldalsvatnet der laks, sjøaure og storaure kan vandre opp den nederste kilometeren. Elva er sterkt påvirket av regulering da 83 % av nedbørfeltet er fraført og elva går nesten tørr i perioder i vinterhalvåret med lite tilsig fra restfeltet. I dagens manøvreringsreglement er det vilkår om vannslipp som skal sikre at vannføringen ikke kommer under 0,5 m³/sek om sommerhalvåret (1. mai - 1. oktober). Det er ikke krav om vannføring om vinteren som sannsynligvis er en stor flaskehals for både overlevelse av rogn og ungfisk.

Statkraft har vurdert konsekvenser for produksjonen ved to ulike vannslipp i tillegg til dagens krav til manøvrering. Vi vil anbefale en mellomting av de to alternativene Statkraft har regnet på, ved at kravet om sommeren økes til minimum vannføring på 0,8 m³/sek og at det settes et krav om minimum 0,2 m³/sek i vinterhalvåret. Dette vil ut fra revisjonsdokumentet føre til et krafttap på i størrelsesorden 2-3 GWh avhengig av slippsted. Vi vil foreslå at dette settes som et prøvereglement i fem år. Da vil en kunne gjøre vurderinger av effekten av vannslippet på fysiske forhold og videre vurdere effekten på både bestanden av storaure og anadrom fisk. Vi støtter Statkraft at det er behov for mer kunnskap om bestanden av Storaure i Suldalsvatnet og dens bruk av aktuelle elver til gyting og yngelproduksjon.

Mosåna er sidevassdrag til Suldalslågen

Mosåna er et sidevassdrag til Suldalslågen som renner inn i nedre del fra vest. Laks og sjøaure kan vandre 380 m opp i elva. Mosåna er betydelig påvirket av Ulla-Førre reguleringen i form av redusert vannføring da 67 % av nedbørfeltet er fraført. Det er satt fram krav om minstevannføring på 150 l/s fra Mosvatnet. Statkraft har vurdert at et fast slipp på 150 l/s vil føre til 7,7 GWh mindre produksjon. De viser til undersøkelser som sier at lakseførende strekning som er prega av påvirkninger som bl.a. erosjonssikring/ forbygninger (Postler og Olsen Espedal 2020). Statkraft stiller spørsmål om et vannslipp vil gi nytte av betydning og mener at et vannslipp bør ses i sammenheng med tiltak andre steder i vassdraget.

Miljødirektoratet mener det er sannsynlig at reguleringen fører til at lav vannføring i tørre perioder, er en flaskehals med fare for tørrlegging av gytegroper og reduksjon i leveområder for ungfisk. Det er et faglig grunnlag for å si at et minimumsvannslipp i Mosåna vil dempe denne flaskehalsen som oppstår i perioder med svært lav vannføring. Skal en holde redusert kraftproduksjon opp mot reduksjon i reguleringsskader påvirket av Ulla-Førre reguleringen, er det andre berørte vassdrag og vassdragsavsnitt som det forventes større effekt på fiskebestander og fiskeproduksjon. Dersom det ikke finnes rom for å imøtekomme alle krav om vannslipp er dette det vassdraget som bør prioriteres lavest.

Ulladalsåna

Ullavassdraget renner ut i Jøsenfjorden i Hjelmeland kommune. Lakseførende strekning i Ulladalsåna er 5,3 km. Strekingen ble forlenget etter bygging av laksetrapp i Storhoggfossen. I tillegg er det i flere år flyttet gytefisk på 1,5 km strekning ovenfor vandringshinderet for laks. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL) har nylig klassifisert laksebestanden i Ulla som god til svært god, og årlig laksefangst har i gjennomsnitt vært i underkant av 100 laks (VRL 2021). Gytebestandsmålet er nådd alle årene det har blitt gjennomført undersøkelser, men med de laveste registreringene i 2019 og 2020. Det har vært lavt innslag av rømt oppdrettslaks de siste fem årene (2 %). Tetthet av laksunger i Ulla har vært moderat til god i undersøkelsesperioden. Ulla har en liten sjøaurebestand og antallet gytefisk av sjøaure om høsten har variert fra 10 til 40 i perioden 2010-2020, noe som tilsvarer en svært lav eggtetthet. I Ulla har gytebestanden av sjøaure hatt en negativ utvikling, og er om lag halvert i perioden 2017-2020 sammenliknet med årene 2011-2016. Sjøauren har vært fredet fra 2010.

Overføring av 83 % av nedbørfeltet i Ulla til Suldalsvassdraget har ført til at kun 12 % av vannføringen er igjen i Ulla, og lav vannføring er en stor flaskehals for fiskebestandene. Lav vannføring reduserer ungfiskproduksjonen av sjøaure og laks med variasjon fra år til år avhengig av bl.a. variasjon i vannføring fra restfeltet. Det er dokumentert at dette øker risikoen for tørrlegging av gytegroper og økt eggdødelighet. Rådgivende biologer har i rapport 2699 vist at laveste ukemiddelvannføring er redusert med 95 % om sommeren og 85 % om vinteren, noe som tilsier at lavvannsperioder er en sterk flaskehals for fiskeproduksjonen både sommer og vinter. Dette vil føre til økt konkurranse om mat og skjul og øke dødeligheten. Fiskebestandsdata sannsynliggjør at uttørking eller innfrysing av egg i gytegroper kan redusere lakseproduksjonen i Ulla i vintre med lave vannføringer. Det er sannsynlig at lav vannføring i dag begrenser bæreevnen for fiskeproduksjon i Ulla, da vanndekt areal er betydelig mindre enn 100% i store deler av vekst-sesongen (Kambestad og Hellen 2018).

For å motvirke effekten av svært lav vannføring og lavt vanndekt areal, er det i flere omganger bygd en rekke terskler på lakseførende strekning. Rådgivende biologer (RB) anbefaler å fjerne eller bygge om terskler og har pekt på konkrete terskler med behov for tiltak. De anbefaler å vente med fjerning eller ombygging av terskler til det er tatt stilling til vannslipp (Kambestad og Hellen 2018, RB rapport 2699). Statkraft opplyser videre at de har sluppet vann ved flere anledninger, eksempelvis i situasjoner med særlig tørke og fare for høy vanntemperatur om sommeren. De har også sluppet vann på oppfordring av Rogaland jeger- og fiskerforening om høsten i forbindelse med flytting av gytelaks. Dette viser at vannføringen fra restfeltet er for liten i tørre perioder.

Miljødirektoratet mener det viktig å fjerne effekten av de sterkeste flaskehalsene. På bakgrunn av dette mener vi at det må settes krav om at vannføringen i Ulla i sommerhalvåret (perioden fra mai til ut oktober) ikke blir lavere enn 2,0 m³/s målt ved Hauge bru. Vi viser her til vedlegg 1 i RB-rapporten der det er vist sammenhengen mellom vannføring og vanndekning på utvalgte steder. Disse viser en vanndekning på ca 80 % ved vannføring på 2 m³/sek.

Når det gjelder vintervannføring (november til april) anbefaler Miljødirektoratet at det settes krav om at vannføringen i Ulla ikke blir lavere enn 0,7 m³/s målt ved Hauge bru. 75 år med målinger viser at vintervannføringen nesten aldri var under 1,0 m³/s i Ulla før regulering. Det er

dokumentert at vannføringer under 0,3 m³/s i perioden fra november til april kan føre til betydelig eggdødelighet. RB har ikke data som gjør at de kan utelukke bestandseffekter også på noe høyere vintervannføringer (Kambestad og Hellen 2018). Anbefalt vintervannføring vil sikre en vanndekning på minimum 60-70 %, og vil redusere sammenhengende trengning av ungfisk og dermed redusere konkurransen om mat og skjul og gi økt vekst og mindre dødelighet. I forhold til det Statkraft har regnet ut i sitt alternativ 2 i tabell 11 i revisjonsdokumentet, vil dette forslaget øke minimum vintervannføring med 0,1 m³/s og minimum sommervannføring med 0,8 m³/s. Vi mener at en litt høyere reduksjon i kraftproduksjon enn 4,5 GWh er akseptabel i forhold til nytten av å dempe effekten av svært lave vannføringer både sommer og vinter i Ulla.

Førreåna

Førrevassdraget renner ut innerst i Jøsenfjorden i Hjelmeland kommune. Lakseførende strekning i Førreåna er 2,2 km. Vitenskapelig råd for lakseforvaltning har nylig klassifisert laksbestanden til moderat (VRL 2021) Bestanden av sjøaure er også klassifisert som moderat. Antall registrert gytefisk av laks i Førreåna har variert fra 20 til 50 i perioden 2014-2020. Gytefisk av sjøaure har tilsvarende variert fra vel 20 til 90. I perioden 2014 – 2020 ble gytebestandsmålet nådd, med unntak av 2020 da kun 60 % av målet ble nådd. Det er ikke fiske i vassdraget, og det har vært lite eller ikke høstbart overskudd i undersøkelsesperioden. Innslaget av rømt oppdrettslaks i gytebestanden har variert fra ingen til 9 % etter 2014. Tettheten av ungfisk varierer stort sett fra lav til moderat, og spesielt for laks har det vært stor variasjon i årsklassestyrke.

Overløp i Førrevassdammen gjennom store deler av sommeren 2020 førte til ekstremt lave temperaturer og ekstremt høy vannføring. Undersøkelsene av ungfisk viser at det var liten eller ingen rekruttering av laks og sjøaure i 2020. De lave temperaturene gjennom sommeren 2020 førte til svært liten tilvekst, noe som igjen førte til at svært få laks kom opp i presmoltstørrelse og det forventes liten smoltproduksjon i 2021. Vi vil anbefale at NVE ber om en utredning av muligheter for at overløp kan fordeles på flere steder, slik at en unngår så store overløp på Førrevassdammen at det fører til skaller på bestandene av laks og sjøørret..

Overføring av 89 % av Førreåna sitt nedbørfelt til Suldalsvassdraget har ført til at kun 11 % av vannføringen er igjen i Førreåna. Rådgivende biologer har i rapport 2692 estimert at laveste ukemiddelvannføring er redusert med 90 % om sommeren og 81 % om vinteren, noe som tilsier at lavvannsperioder er en sterk flaskehals for fiskeproduksjonen både sommer og vinter. Dette vil føre til økt konkurranse om mat og skjul og økt dødelighet.

Perioder med ekstremt lave vannføringer reduserer vanndekt areal og øker bl.a. faren for inntørking av gytegrøper om vinteren og omfattende dødelighet av egg. Lav vannføring reduserer også ungfiskproduksjonen av sjøaure og laks da vanndekt areal er lavt i store deler av vekstsesongen. Det er sannsynlig at perioder med svært lav vannføring både sommer og vinter begrenser bæreevnen for fiskeproduksjon i Førreåna, med variasjon fra år til år avhengig av bl.a. vannføring fra restfeltet (Kambestad og Hellen 2018).

Rådgivende biologer anbefaler å gjennomføre habitattiltak både for å bedre leveområdene for ungfisk og å etablere nye gyteområder spesielt i nedre del. De anbefaler å vente med

detaljplanlegging av habitattiltak til det er tatt stilling til vannslipp i Førreåna (Kambestad og Hellen 2018, RB rapport 2692).

Miljødirektoratet anbefaler at effekten av de sterkeste flaskehalsene også bør fjernes i Førrevassåna, og anbefaler at det settes krav om at vannføringen i Førrevassåna i sommerhalvåret (perioden fra mai til ut oktober) ikke blir lavere enn 1,5 m³/s målt ved vannføringsmåler i Førreåna. Når det gjelder kravet til sommervannføring viser vi til vedlegg 1 i RB rapport 2692 der det er vist sammenhengen mellom vannføring og vanndekning på utvalgte steder. Disse viser en vanndekning på omlag 70 % ved vannføring på 1,5 m³/sek. For vintervannføring anbefaler vi at vannføringen i Førreåna ikke blir lavere enn 0,5 m³/s målt ved vannføringsmåler i Førreåna. I uregulert tilstand var vannføringen under 0,5 m³/s mindre enn 0,5 % av tiden, mens den etter regulering har vært under 0,5 m³/s over 27 % av tiden. Foreslått vintervannføring vil sikre en vanndekning på mellom 40 og 50 %, og vil redusere sammentrengning av ungfisk og dermed redusere konkurransen om mat og skjul og gi økt vekst og mindre dødelighet. Dette forslaget vil ligne mest på alternativt 4 i tabell 12 i revisjonsdokumentet, der minimum vintervannføring er den samme, mens vi foreslår å øke minimums sommervannføring med 0,5 m³/s i forhold til det Statkraft har regnet ut. Vi mener at en litt høyere reduksjon i kraftproduksjon enn 10,3 GWh er akseptabel i forhold til nytten av å dempe effekten av svært lave vannføringer både sommer og vinter i Førreåna. Her er det tatt utgangspunkt i slipp fra Stølsdalen til Søråa, noe som vil føre til at vannslippet vil komme 400 meter nedstrøms vandringshinderet for laks og sjøaure. Dette er en løsning som vi mener er akseptabel ut fra kost/nytte vurderinger.

Tusso og Bjørg i Årdalsvassdraget

Tusso er øvre del av anadrom strekning i greina Bjørg i Årdalsvassdraget i Hjelmeland kommune. Øvre Tysdalsvatnet er en lang innsjø som mellom elvestrekningene Tusso og Bjørg. I tillegg til vannføring i Tusso får Bjørg vatn fra Øvre Tysdalsvatn og restfeltet. I revisjonsdokumentet står det at avrenningen fra 65 km² er fraført, noe som fører til at restfeltet utgjør ca 22 % av opprinnelig nedbørfelt. Statkraft har estimert Q95 i Tusso til 200 liter før og 40 liter etter regulering om vinteren, og 1000 liter før og 200 liter etter regulering om sommeren. Dette indikerer at perioder med lav vannføring er en flaskehals for både vandring og overlevelse for fisk og rogn gjennom vinteren. Tilsvarende vil perioder med lav vannføring om sommeren også være en flaskehals for produksjon av laks og ørret.

Tusso er gyteelv for både laks og aure, men har de siste årene hatt lav tilbake vandring, spesielt av laks (Ledje 2019, Ecofact rapport 737). Ungfiskundersøkelser ved el-fiske på 3 stasjoner i Tusso i perioden 2004 til 2015 er rapportert i UNImiljø (nå Norce) rapport 275. Undersøkelsene viste at tettheten av laks og sjøaure var lavere enn resten av anadrom strekning i Årdalsvassdraget i alle de 12 årene. Økning i tetthet av laks de siste årene av perioden var sannsynligvis et resultat rognplanting av laks i Tusso i årene 2011-2014, da det ble satt ut 10.000 rogn/år. Tettheten av laks varierte mellom 1 og 20 eldre ungfisk per 100 m². Tilsvarende for aure var mellom 1 og 8 eldre ungfisk i 12 års perioden. Det ble gjennomført en gytefiskregistrering rundt 2010. Det var svært lav vannføring under registreringen, og det ble registrert 1 villaks og 1 oppdrettslaks og noen aurer på rundt kiloen (Gunnar Lehmann, Norce LFI pers medd).

I Miljødirektoratets forslag til strategi for bevaring og utvikling av bestandene av storørret, er det i tabell 6.3 en oversikt over storørretlokaliteter der dokumentasjon er mangelfull for å tilfredsstill

definisjonen som storørretlokalitet. Tysdalsvatnet er en av lokalitetene. Disse gis stor verdi inntil status er avklart. I strategien sies det videre at en skal prioritere vassdrag med storørretbestander som er påvirket av vannkraftregulering for oppfølging av naturforvaltningsvilkår og revisjoner av vannkraftkonsesjoner (Miljødirektoratet rapport M-1786, 2020).

Hjelmeland kommune v/Torborg Kleppa har fått informasjon om at det er god bestand av stor aure i Øvre Tysdalsvatn. Det er fisket aure på over 10 kg og det fiskes årlig aure på opp mot 5 kg. Stor aure står også i de største hølene i elva Tusso og her gyter den. Dette gir indikasjoner både på at Øvre Tysdalsvatnet kan være en storaurelokalitet og at den bruker Tusso som gyte- og oppvekstområde for ungfisk.

Informasjonen viser at Tusso er gyte og leveområde for laks og aure. Og at den er gyteelv for aure i Øvre Tysdalsvatnet. Det er indikasjoner på at fiskeproduksjonen er lav i Tusso, jf at undersøkelser i årene 2004 – 2015 viser at tetthet av laks og aure er lavere enn resten av Årdalsvassdraget. Perioder med svært lave vannføringer vinter og sommer sannsynliggjør at dette er en strukturerende flaskehals for overlevelse og produksjon av laks og aure.

På bakgrunn av dette anbefaler vi at det slippes vann for å dempe perioder med svært lav vannføring. Vannføring blir ikke målt i Tusso i dag, så det finnes ikke informasjon om hvor lav vannføringen periodevis er. Da er det heller ikke grunnlag for å gjennomføre vurderinger av vanndekt areal ved ulike vannføringer. Vi mener dette bør gjennomføres med utgangspunkt i miljødesignmetodikken for å få et tilfredsstillende vurderingsgrunnlag. Fram til en har etablert et tilfredsstillende kunnskapsgrunnlag vedrørende vannføring og vanndekt areal, vil vi anbefale at det settes krav til at vannføringen om vinteren ikke skal være lavere enn 0,2 m³/sek og tilsvarende 1 m³/sek om sommeren. Dette vil gi et langt mindre krafttap enn de 16,7 Gwh Statkraft har beregnet med utgangspunkt i et fast vannslipp fra Bjørndalsvatnet.

Villrein i Setesdal- Ryfylke og Ulla-Førre reguleringen

Bakgrunn og relevante føringer

Villrein er en nasjonal ansvarsart, og Norge har en internasjonal forpliktelse til å ta vare på villreinen og dens leveområder. Norge forvalter de siste rester av vill fjellrein i Europa. Som følge av global tilbakegang på om lag 40 prosent siden 1990, er villreinen regnet som truet (VU/sårbar) på den globale rødlisten (IUCN, Red List of Threatened Species). I Norge har den fram til nå vært regnet som livskraftig, men bruk av arealer i fjellet og forstyrrelser og ikke minst CWD (skrantesyke) legger stadig større press på villreinstammene. I norsk rødliste for arter 2021, som ble lagt fram av Artsdatabanken i november 2021, er villreinen kategorisert som «nær truet», NT. Arealbeslag og fortregning er sammen med klimaendringer og sykdom den viktigste negative faktoren for villrein.

Det daværende Miljøverndepartementet pekte i 2007 ut ti *nasjonale villreinområder* som er spesielt viktige for villreinenens overlevelse i framtida, og anmodet fylkeskommunene om å utarbeide regionale planer etter plan- og bygningsloven for disse. Setesdal – Ryfylke er et av disse nasjonale villreinområdene, og den regionale planen "Heiplanen" ble vedtatt i 2013. Planen

omfatter også Setesdal Austhei villreinområde. Planen har et handlingsprogram som skal vurderes rullert årlig. Det nåværende handlingsprogrammet gjelder for perioden 2020 – 2023, og et av de prioriterte tiltakene er "Avbøtende tiltak for å legga til rette for funksjonelle leveområde for villreinen. Tiltaka skal vera forankra i tilrådingar frå GPS villreinprosjektet i Setesdal- Ryfylke, NINA rapport 1457, og utformast i samråd med styringsgruppa for GPS prosjektet."

Kvalitetsnorm for villrein ble fastsatt ved kgl. res. 23.06.2020 med hjemmel i naturmangfoldloven §13. Formålet med kvalitetsnormen er å bidra til at villrein, og de ulike villreinområdene, forvaltes på en slik måte at internasjonale forpliktelser overholdes, og at nasjonale målsettinger om ivaretagelse av levedyktige bestander innenfor sine naturlige utbredelsesområder nås.

Kvalitetsnormen er retningsgivende for myndighetenes forvaltning i alle saker som har betydning for villrein og skal gi myndighetene et best mulig grunnlag for forvaltningen av bestandene og leveområdene, og faktorene som påvirker disse (artikkel 1). Dersom et villreinområde ikke oppnår god eller middels kvalitet etter normen skal det gjennomføres en påvirkningsanalyse for å klarlegge årsakene (artikkel 4). Etter artikkel 5 bør Klima- og miljødepartementet da i samråd med andre berørte myndigheter utarbeide en plan for hvordan kvaliteten likevel kan bli nådd. Slike planer skal avveies mot hensynet til igangværende virksomhet av stor samfunnsmessig betydning i området. Setesdal – Ryfylke er et av de ti villreinområdene som klassifiseres etter kvalitetsnormen i første runde, og resultatene ventes å foreligge i løpet av 1.kvartal 2022.

Setesdal – Ryfylke villreinområde

Setesdal – Ryfylke er vårt sørligste og nest største villreinområde med et totalareal på ca. 7.000 km² og et bestandsmål på omkring 4.000 vinterdyr. Området har et oseanisk klima med store nedbørmengder og liten forekomst av lavbeiter. Villreinområdet er sterkt påvirket av store vannkraftutbygginger som ble gjennomført på 1970- og 1980-tallet, med Ulla – Førre som den største av disse. Etablering av store reguleringsmagasiner har medført neddemming av både beiteområder og viktige trekkveger mellom ulike funksjonsområder for villrein. Dette gjelder ikke minst flerårsmagasinet Blåsjø som er Norges femte største innsjø, og som har ført til alvorlige vandringshindringer både nord – sør og øst – vest i forhold til hvordan villreinen brukte området tidligere. Dette har medført at Setesdal – Ryfylke i dag er funksjonelt delt i et nordområde og et sørområde som i praksis forvaltes som to delbestander. For en nærmere beskrivelse av villreinens arealbruk og relevante problemstillinger i området viser vi til grundig redegjørelse i høringsuttalelser fra Villreinnemnda for Setesdalsområdet og fra Verneområdestyret for Setesdal Vesthei, Ryfylkeheiene og Frafjordheiene (SVR), samt i rapportene fra de gjennomførte FoU-prosjektene.

Vilkårsrevisjoner med tilsvarende problemstillinger

Vi har uttalt oss i en rekke vilkårsrevisjoner for vannkraftutbygginger som berører nasjonale villreinområder i de siste årene. Kjente problemstillinger knyttet til brutte trekkveier, neddemte beiteareal, forstyrrelser fra infrastruktur, og sekundæreffekter knyttet til økt hyttebygging, fritidsbruk og stinett med utgangspunkt i anleggsveier etc. går igjen i disse utbyggingene. Generelt har vi anmodet om at ulike vassdragskonsesjoner som står overfor vilkårsrevisjon innenfor samme villreinområde blir vurdert i sammenheng – for villreinområdet som helhet – med hensyn til effekter og aktuelle avbøtende tiltak.

Vi har også vist til forskningsprosjektet *Renewable Reindeer* (RenRein), som vil gi forvaltningen viktig ny kunnskap om relevante avbøtende og kompenserende tiltak i villreinområder med

omfattende vannkraftinngrep. RenRein-prosjektet har utviklet en metodikk (*OneImpact*) som blant annet beskriver ulike områders habitatverdi, simulerer villreins mulighet for å trekke mellom ulike funksjonsområder, og estimerer effekten av avbøtende tiltak. Sluttrapporten fra prosjektet er ikke ferdig, men det er oppgitt at den vil komme i 2022 (*Panzacchi M., Van Moorter B., Strand O., Kivimåki I., Særens M., et al - NINA Temahefte 81 in prep.*).

Virksomheter for villrein må vurderes på landskapsnivå

Det er den samlede effekten av ulike naturinngrep og menneskelig ferdsel som er avgjørende for hvordan villreinen bruker sine leveområder. Det er derfor nødvendig å vurdere dette på landskapsnivå, jf. naturmangfoldloven §10 om økosystemtilnærming og samlet belastning. Det er ofte en kombinasjon av ulike typer infrastruktur som medfører barrierer for villreins trekk og arealutvikling i viktige funksjonsområder. I alle de tre villreinområdene som har vært studert i RenRein-prosjektet; Setesdal-Ryfylke, Nordfjella og Snøhetta, er det etablert store vannkraftmagasiner med tilhørende anleggsveger. Dette har seinere ført til utvikling av et omfattende sti- og løypenett, turisthytter, private hytter m.v. Magasinene har både medført neddemte beitearealer og vandringshindringer for villreinen slik at den ikke lenger kan bruke sine sesongbeiteområder innenfor hele villreinområdet. En simuleringsstudie av Setesdal-Ryfylke viste at en ved å fjerne alle magasiner etablert etter 1973 ville oppnå en gevinst på 117 km² habitat av beste kvalitet, selv om all annen infrastruktur ble beholdt. Ved å også fjerne all annen infrastruktur var gevinsten formidabel, særlig for funksjonelle forflytningsruter. Disse simuleringene er ikke gjort fordi det er aktuelt å realisere dem, men for å vise hvor omfattende funksjonsendringer og tap av leveområder vannkraftutbyggingen i disse villreinområdene samlet sett har ført til.

Det som er beskrevet ovenfor viser at vi må betrakte hele leveområdet for en villreinbestand under ett når vi skal vurdere negative effekter av menneskelig påvirkning, og mulighetene til å gjennomføre avbøtende tiltak som kan bedre situasjonen. Det gir liten mening å avgrense vurderingene geografisk til en enkelt vassdragskonsesjon, eller å unnlate å ta med i vurderingen effekter som primært skyldes infrastruktur og ferdsel som i utgangspunktet ikke er en del av selve reguleringsinngrepet. I lys av dette mener vi at konsesjonæren bør kunne pålegges å bidra i samarbeidsprosjekter om avbøtende og kompensierende tiltak rettet mot andre inngrep og menneskeskapte forstyrrelser (sekundær- og sumeffekter) innenfor hele villreinområdet.

Departementets vurderinger i Kgl.res. av 23.06.21 om vilkårsrevisjoner for Aura og Hemsila

Olje- og energidepartementet har ved fastsettelsen av nye konsesjonsvilkår for Aura og Hemsila 23.06.21 gitt følgende vurderinger:

"Det er den samlede effekten av ulike naturinngrep og menneskelig ferdsel som er avgjørende for hvordan villreinen bruker leveområdene. Det er derfor nødvendig å vurdere påvirkninger og avbøtende tiltak på landskapsnivå. Det er ofte en kombinasjon av ulike typer infrastruktur som medfører barrierer for villreins trekk og arealutvikling i viktige funksjonsområder. Departementet anbefaler derfor at man i revisjonssaker betrakter hele leveområdet for en villreinbestand under ett når man skal vurdere negative effekter av menneskelig påvirkning, og mulighetene til å gjennomføre avbøtende tiltak som kan bedre situasjonen."

Kunnskapsgrunnlag om villreins arealbruk og avbøtende tiltak

Det har siden 2006 vært gjennomført flere brukerstyrte FoU-prosjekter i Setesdal – Ryfylke villreinområde. Prosjektene har vært organisert med et stort antall finansører og bredt

sammensatte styringsgrupper, og har blant annet hatt fokus på kartlegging av villreinens arealbruk ved hjelp av GPS-sendere og utvikling av relevant kunnskap for gjennomføring av avbøtende tiltak. NINA har vært faglig ansvarlig for prosjektene.

Det første prosjektet ble gjennomført i perioden 2006 – 2010, og omfattet også Setesdal Austhei villreinområde. Styringsgruppa for dette prosjektet ble ledet av Sira Kvina kraftselskap. Resultatene er publisert i NINA Rapport 694: Villreinens bruk av Setesdalsheiene. Sluttrapport fra GPS-merkeprosjektet 2006 – 2010 (Strand m.fl. 2011).

Prosjektet ble videreført i et nytt prosjekt med tilsvarende organisering, men som bare omfattet Setesdal – Ryfylke villreinområde. Styringsgruppa, som ble ledet av Statkraft, ønsket et prosjekt som «kan skaffe kunnskap som gjennom forvaltning og tiltak kan bidra til å øke reinens arealbruk. Det ligger ikke i det planlagte prosjektets mandat å skulle innføre nye tiltak, pålegg eller endrete forvaltningsregimer. Men det vil være en naturlig oppgave å foreslå tiltak som kan bidra til at den overordnede målsetningen om økt arealbruk oppnås». Ved prosjektstart ble det besluttet å etablere tre ulike arbeidsgrupper som til sammen skulle dekke de fire arbeidsområdene som ble beskrevet for prosjektet. Arbeidsgruppene har jobbet med 1. Blåsjøområdet, 2. Veggen Brokke-Suleskard og 3. Bestandsforvaltning. Resultatene er publisert i NINA Rapport 1457: GPS villreinprosjektet i Setesdal – Ryfylke – avbøtende tiltak (Strand m.fl. 2019). Det har også vært gjennomført et eget prosjekt med kartlegging av ferdsel; NINA Rapport 1676: Ferdsel i to fokusområder i Setesdal-Ryfylke villreinområde. Brokke-Suleskardvegen og Blåsjøområdet (Gundersen m.fl. 2019).

De tre arbeidsgruppene i det siste GPS-prosjektet har fremmet konkrete forslag om prioritering av avbøtende tiltak innenfor hver sine temaområder. Det er fra høsten 2021 etablert et eget oppfølgingsprosjekt der det er invitert et bredt utvalg av aktører til å delta i en referansegruppe, og det er under etablering et eget samarbeidsutvalg som skal lede arbeidet. Prosjektet vil bli fulgt opp av Norsk villreinsenter Sør som sekretariat. For nærmere beskrivelse vises det til NVS Notat 12/2021: "Avbøtende tiltak for villrein i Setesdal – Ryfylke 2021. Forslag til prioritering og organisering." Miljødirektoratet mener at dette prosjektet vil kunne bli en god og egnet arena for dialog og samarbeid om prioritering og iverksetting av avbøtende tiltak. Det er også vist til at prosjektet kan bli en egnet samhandlingsarena for oppfølgingen av kvalitetsnormen for villrein, der det er lagt opp til at klassifiseringen av de ti nasjonale villreinområdene skal være klar i løpet av 1.kvartal 2022. Det er Klima- og miljødepartementet som i samråd med andre berørte departementer beslutter om det skal utarbeides tiltaksplaner for villreinområder som ikke oppnår god eller middels kvalitet. Dersom slikt arbeid blir igangsatt i Setesdal – Ryfylke er det både naturlig og nødvendig at en bygger videre på det omfattende arbeidet med kunnskapsinnhenting og utredning av avbøtende tiltak som allerede er gjennomført.

Statkraft sine vurderinger i revisjonsdokumentet

Statkraft skriver i revisjonsdokumentet, kap. 8.3.1, at de er enig med kravstillerne i at villreinområdet må ses under ett. De sier også at i prioritering av aktuelle tiltak bør alle typer påvirkninger vurderes og tiltak gjennomføres i prioritert rekkefølge med sikte på best mulig effekt og utnyttning av samla ressurser. Miljødirektoratet er enig i denne vurderingen, og vi viser også til at disse prinsippene ligger til grunn for oppfølgingsprosjektet som er omtalt ovenfor. Statkraft viser videre til rapporten fra GPS-prosjektet sine anbefalinger til videre oppfølging. Det

er svært positivt at Statkraft er innstilt på å bidra videre i forskning og utredning, samt inn i eventuelle tiltaksplaner eller -program ut fra hva som er en rimelig fordeling mellom aktuelle parter. Vi er også enige i at oppfølging av rapportens anbefalinger må koordineres mellom flere sektorer, myndigheter og aktuelle deltakere, og viser til at dette også er lagt til grunn for arbeid med tiltaksplaner etter kvalitetsnormen for villrein. Vi er imidlertid ikke enig i at dette løses best bare gjennom innføring av standardvilkår, og viser til fastsetting av reviderte konsesjoner for Aura og Hemsil i juni 2021 der regulantene ble pålagt å bidra inn i et felles villreinfond som eget vilkår i konsesjonen.

Villreinfond

Pålegg om villreinfond har nylig aktualisert seg i vilkårsrevisjoner, for avsetning av midler fra regulanter til avbøtende tiltak i berørte villreinområder. Miljødirektoratet mener at dette vil være en god løsning, forutsatt at størrelsen og innretningen av fondet gir reelle muligheter for å finansiere aktuelle tiltak. I reviderte konsesjonsvilkår for hhv. Aurareguleringen og Hemsilreguleringen, som ble fastsatt i statsråd 23.06.2021, ble det pålagt opprettelse av villreinfond på hhv. 10 mill. og 2 mill. kroner som skal brukes på undersøkelser og tiltak av hensyn til de berørte villreinbestandene. Olje- og energidepartementet har i kgl.res. gitt følgende vurderinger av dette:

"Når det gjelder behov for kunnskap om øvrige tiltak er det slik departementet ser det betydelig usikkerhet om hvilke tiltak har best effekt, og hva de ulike tiltakene vil koste. Usikkerhet bør ikke medføre at forvaltningen unngår å treffe tiltak av hensyn til arter og naturtyper, jf. naturmangfoldloven. Etter vassdragsreguleringsloven § 17 kan det settes vilkår om at konsesjonæren yter tilskudd til et fond som skal fremme blant annet fisk, vilt og friluftsliv i kommunen eller andre særskilte formål. Tilskuddet kan enten skje ved betaling av et passende engangsbeløp eller ved årlige utbetalinger.

Departementet mener det i denne saken er nødvendig at det opprettes et villreinfond som kan brukes til å finansiere nødvendige utredninger og gjennomføring av prioriterte avbøtende tiltak i hele villreinområdet. Departementet foreslår at regulanten betaler et engangsbeløp for å ivareta villreinbestanden i området. Regulanten pålegges derfor å bidra med 2 mill. kroner (Hemsil). Fondet skal innrettes slik at også andre aktører som finansierer tiltak av hensyn til villrein kan bidra inn til samme fond, f.eks. midler som tildeles fra Miljødirektoratet o.l. I villreinområder der det finnes flere konsesjoner vil andre regulanter som påvirker samme bestand forventes å i fremtiden bidra til et felles fond for hele villreinområdet, etter hvert som konsesjonene kommer opp til vilkårsrevisjon. Fondet skal forvaltes av en egen styringsgruppe bestående av NVE, miljømyndighetene, regulanten, evt. øvrige bidragsytere og de berørte kommunene. Det forutsettes at tiltakene som iverksettes skal komme den berørte villreinbestanden til gode. Tiltakene som iverksettes må ses i sammenheng med andre prosjekt på villrein i Norge."

I OEDs retningslinjer for revisjon av konsesjonsvilkår fra 2012 gis det føringer om at næringsfond, andre økonomiske vilkår eller økonomisk kompensasjon for miljølemper bare vil være aktuelt i vilkårsrevisjoner når det foreligger helt spesielle hensyn. Miljødirektoratet mener at hensyn til villrein som nasjonal ansvarsart, som nå også er kategorisert som nær truet (NT) på Norsk rødliste for arter 2021, er et slikt spesielt hensyn. Dette er nå også bekreftet gjennom de reviderte konsesjonene for Aurareguleringen og Hemsilreguleringen. Etablering av viltfond ut fra hensynet til villrein vil være et velrettet grep for å kanalisere bidrag fra regulanten til

spleiselag/samarbeidsprosjekter rettet mot sumeffekter av påvirkninger og relevante avbøtende og kompensierende tiltak i influensområdet (f.eks. flytting av hytter, omlegging av stier/ferdselsveier etc). Vi viser også til kvalitetsnormen for villrein som ble fastsatt i 2020, der det er intensjonen at det skal utarbeides tiltaksplaner i samråd med andre berørte myndigheter for å forbedre tilstanden i villreinområder som ikke oppnår god eller middels kvalitet.

I villreinområder med reguleringsinngrep gjennom ulike konsesjoner som har påvirket hele leveområdets funksjonalitet, vil det være rimelig at det betales inn til et felles villreinfond for hele området etter hvert som konsesjonene kommer opp til vilkårsrevisjon. Dette bekreftes også som prinsipp gjennom de reviderte konsesjonene for Aurareguleringen og Hemsilreguleringen. Innbetalingen til fondet må være tilstrekkelig til at det gis en realistisk mulighet for å gjennomføre aktuelle prosjekter og tiltak. I lys av dette mener vi at størrelsen på villreinfond kan variere mellom ulike villreinområder, avhengig av både størrelsen på villreinområdet, omfanget av reguleringer og behovet for tiltak. Der det er flere konsesjoner i samme villreinområde kan det være aktuelt å differensiere innbetalingen, for eksempel basert på størrelsen på kraftproduksjonen eller omfanget av reguleringsinngrepene knyttet til den enkelte konsesjon. I denne sammenheng viser vi til at det i Setesdal – Ryfylke er mange store konsesjoner som nå er oppe til vilkårsrevisjon noenlunde samtidig, og at bare Ulla – Førre er mer enn dobbelt så stor som Aura når det gjelder årsproduksjon og berørt villreinareal. Vi vil også påpeke at flere av de anbefalte tiltakene vil være kostbare å gjennomføre, og at den årlige avkastningen av fond vil være lav med dagens rentenivå. Det er derfor viktig å finne fram til en finansieringsmodell som kan sikre en målrettet gjennomføring av avbøtende tiltak over tid.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Yngve Svarte
avdelingsdirektør

Raoul Bierach
seksjonsleder